

81
PL

FACTS

Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy

Ocena ryzyka zawodowego – sposób na zdrowe i bezpieczne miejsce pracy

Dlaczego należy przeprowadzić ocenę ryzyka zawodowego?

Co kilka minut ktoś w UE umiera z przyczyn związanych z wykonywaną pracą. Co roku setki tysięcy pracowników odnoszą urazy w miejscu pracy, przebywają na zwolnieniach lekarskich, by uporać się ze stresem, przeciążeniem pracą, dolegliwościami mięśniowo-szkieletowymi bądź innymi dolegliwościami związanymi z pracą. Wypadki i choroby zawodowe wiążą się nie tylko z kosztami ludzkimi ponoszonymi przez pracowników i ich rodziny, obciążają także systemy opieki zdrowotnej i wpływają na wydajność przedsiębiorstw.

Ocena ryzyka zawodowego jest podstawą skutecznego zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, a także sposobem na ograniczenie liczby wypadków związanych z pracą i zapadalności na choroby zawodowe. Jeżeli przeprowadzi się ją prawidłowo, może podnieść poziom bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w miejscu pracy – oraz wpłynąć na poprawę wyników przedsiębiorstwa.

Co to jest ocena ryzyka zawodowego?

Ocena ryzyka zawodowego jest to proces szacowania i wyznaczania dopuszczalności ryzyka, jakie dla zdrowia i bezpieczeństwa pracowników wynika z zagrożeń w miejscu pracy. Polega na systematycznym badaniu wszelkich aspektów pracy i analizie:

- ewentualnych przyczyn urazów lub chorób,
- sposobów likwidacji zagrożeń, a jeżeli nie jest to możliwe,
- środków zapobiegawczych lub środków ochrony, które są lub powinny zostać wprowadzone w celu kontrolowania ryzyka¹.

Pracodawcy mają obowiązek zapewnienia pracownikom bezpieczeństwa i ochrony zdrowia we wszystkich aspektach związanych z pracą, a także przeprowadzania oceny ryzyka zawodowego. Dyrektywa ramowa UE² podkreśla kluczową rolę oceny ryzyka i ustanawia podstawowe przepisy, do których musi stosować się każdy pracodawca. Państwa członkowskie mają jednak prawo uchylać bardziej rygorystyczne przepisy chroniące ich pracowników (należy sprawdzić konkretne przepisy prawa w danym państwie)³.

Jak oceniać ryzyko?

W większości przedsiębiorstw powinno sprawdzić się proste pięcioletapowe podejście do oceny ryzyka⁴. Istnieją jednak inne metody, równie skuteczne, szczególnie w przypadku występowania bardziej złożonych okoliczności i wyższego poziomu ryzyka.

Pięcioletapowe podejście do oceny ryzyka

Etap 1. Ustalenie zagrożeń i wskazanie osób zagrożonych

Pamiętaj: zagrożeniem może być wszystko – materiały, urządzenia, metody pracy lub stosowane praktyki – wszystko, co może spowodować wypadek lub chorobę.

Kilka wskazówek pomocnych w ustaleniu istotnych zagrożeń:

- obejrzyj dokładnie miejsce pracy, głównie pod kątem występowania ewentualnych zagrożeń;
- porozmawiaj z pracownikami lub ich przedstawicielami o problemach, z którymi się zetknęli podczas pracy;
- rozważ długofalowe zagrożenia dla zdrowia pracowników, np. wysoki poziom hałasu lub działanie substancji szkodliwych, a także bardziej złożone lub mniej oczywiste rodzaje zagrożeń, np. czynniki psychospołeczne lub związane z organizacją pracy;
- zapoznaj się z zakładową dokumentacją dotyczącą wypadków i chorób zawodowych;
- postaraj się o informacje z innych źródeł, takich jak:
  - instrukcje obsługi lub karty charakterystyk dostarczane przez producentów i dostawców,
  - witryny internetowe poświęcone bezpieczeństwu i higienie pracy,
  - organy krajowe, stowarzyszenia branżowe lub związki zawodowe,
  - regulacje prawne i normy techniczne.

W przypadku każdego zagrożenia istotne jest jednoznaczne określenie, kto może zostać poszkodowany. Pomoże to w ustaleniu najlepszego sposobu zarządzania ryzykiem. Nie chodzi tu o sporządzenie pełnej listy imiennej, lecz o wskazanie grup osób. Mogą to być na przykład „osoby pracujące w magazynie” lub „przechodnie”. Zagrożenie może także dotyczyć osób sprzątających, kontrahentów i osób postronnych.

Szczególną uwagę należy zwrócić na kwestię płci⁵ oraz na grupy pracowników, którzy mogą być narażeni na podwyższone ryzyko lub mają szczególne potrzeby (zob. poniżej). W każdym przypadku istotne jest określenie ewentualnego zagrożenia dla zdrowia określonych osób, tj. rodzaju urazu lub choroby zawodowej.

¹ Wskazówki dotyczące oceny ryzyka w miejscu pracy, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg 1996.

² Dyrektywa Rady 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy.

³ Polska: <http://osha.europa.eu/topics/riskassessment>.

⁴ Niezależnie od tego, czy proces oceny ryzyka w danym państwie dzieli się na więcej czy mniej etapów, a nawet wówczas, gdy niektóre z pięciu etapów są odmienne, podstawowe zasady powinny być takie same.

⁵ „Fakty” 43, Płeć pracowników a ocena zagrożeń, <http://osha.europa.eu/publications/factsheets>.

Na większe ryzyko mogą być narażeni:

- pracownicy niepełnosprawni,
- pracownicy migrujący,
- młodzi i starsi pracownicy,
- kobiety ciężarne i matki karmiące piersią,
- pracownicy nieprzeszkoleni lub niedoświadczeni,
- konserwatorzy maszyn i urządzeń,
- pracownicy z obniżoną odpornością,
- pracownicy w danej chwili cierpiący na takie schorzenia, jak zapalenie oskrzeli itp.,
- pracownicy przyjmujący leki, które mogą zwiększać ich podatność na urazy.

Etap 2. Ocena rodzajów ryzyka i uporządkowanie ich według ważności

Pamiętaj: ryzyko to małe lub duże prawdopodobieństwo, że ktoś może zostać poszkodowany w wyniku narażenia.

Kolejny etap to ocena ryzyka wynikającego z każdego rodzaju zagrożenia. Można ją przeprowadzić, analizując:

- prawdopodobieństwo, że dane zagrożenie spowoduje określone skutki, np. obrażenia,
- stopień ciężkości przewidywanych skutków,
- częstotliwość narażenia i liczebność grup narażonych pracowników.

W przypadku wielu zagrożeń lub rodzajów prowadzonej działalności wystarczający może się okazać prosty proces oszacowania ryzyka, oparty na ocenie sytuacji i niewymagający żadnych specjalistycznych umiejętności czy skomplikowanych technik. Dotyczy to działalności związanej z małym ryzykiem lub ze stanowiskami pracy, na których ryzyko jest dobrze znane lub łatwe do ustalenia, a także przypadków łatwego dostępu do środków kontroli. Prawdopodobnie będzie się to odnosić do większości małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Rodzaje ryzyka należy następnie uporządkować według ważności i w tej kolejności zająć się nimi.

Etap 3. Podjęcie decyzji w sprawie działania zapobiegawczego

Na etapie podejmowania decyzji co do sposobu eliminowania ryzyka lub jego kontrolowania należy rozważyć:

- wyeliminowanie ryzyka, jeżeli to jest możliwe,
- jeśli nie – taki sposób kontrolowania ryzyka, który nie zagrazi bezpieczeństwu i zdrowiu osób narażonych.

Zapobiegając ryzyku i kontrolując je, należy brać pod uwagę następujące zasady ogólne:

- unikanie ryzyka,
- zastępowanie niebezpiecznych procesów, urządzeń, materiałów itd. bezpiecznymi lub mniej niebezpiecznymi,
- eliminowanie zagrożeń u źródła,
- nadawanie priorytetu środkom ochrony zbiorowej przed środkami ochrony indywidualnej (np. ograniczanie narażenia na pary i gazy przez stosowanie instalacji wentylacyjnej, a nie masek przeciwpyłowych),

- stosowanie nowych rozwiązań naukowo-technicznych,
- stałe podnoszenie poziomu ochrony.

Etap 4. Podjęcie działania

Następny etap to wprowadzenie środków zapobiegawczych i środków ochrony. Istotne jest włączenie w ten proces pracowników i ich przedstawicieli.

Elementem skutecznej realizacji przedsięwzięć jest opracowanie planu, w którym należy określić:

- środki, jakie mają zostać wdrożone,
- zakresy odpowiedzialności i terminy realizacji,
- przewidywany termin zakończenia.

Działania na rzecz eliminowania ryzyka lub zapobiegania mu należy traktować priorytetowo.

Etap 5. Monitorowanie i przegląd

Regularne monitorowanie, którego nie można zaniedbać, ma na celu zapewnienie, by środki zapobiegawcze i środki ochrony zostały wprowadzone i by były skuteczne, a także umożliwienie zidentyfikowania nowych problemów.

Ocena ryzyka musi być poddawana regularnemu przeglądowi, w zależności od poziomu ryzyka i stopnia prawdopodobnych zmian w działalności oraz ze względu na ustalenia dochodzenia w związku z wypadkiem lub sytuacją grożącą wypadkiem⁶. Ocena ryzyka nie jest czynnością jednorazową.

Dokumentacja oceny ryzyka

Dokumentacja oceny ryzyka, którą należy prowadzić, stanowi podstawę:

- informacji przekazywanych osobom zainteresowanym,
- kontroli wprowadzania niezbędnych środków,
- materiału dowodowego przedkładanego organom nadzoru,
- korekty, w razie zaistnienia zmian.

Zalecane jest, aby w ewidencji znalazły się wyczerpujące dane na temat:

- osoby (osób) dokonującej(ych) oceny (nazwisko i stanowisko),
- charakteru zagrożeń i poziomu ryzyka,
- narażenia konkretnych grup pracowników,
- niezbędnych środków ochrony,
- wprowadzania środków ochrony, m.in. nazwisko osoby odpowiedzialnej i data,
- monitorowania i przeglądów procesu oceny, w tym daty i nazwiska uczestniczących osób,
- udziału pracowników i ich przedstawicieli w procesie oceny.

Dodatkowe informacje

Niniejszy biuletyn opracowano w celu wsparcia europejskiej kampanii 2008–2009 na rzecz oceny ryzyka zawodowego. Pozostałe biuletyny z tej serii oraz szersze informacje na temat oceny ryzyka znajdują się na stronie internetowej <http://osha.europa.eu/topics/riskassessment>. Źródło to jest stale rozwijane i aktualizowane.

⁶ Sytuacja grożąca wypadkiem to niezaplanowane zdarzenie, które nie spowodowało urazu, choroby lub szkody – lecz mogło takie skutki wywołać.

Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy

Gran Vía, 33, E-48009 Bilbao

Tel. (+ 34) 94 479 43 60, faks (+ 34) 94 479 43 83

E-mail: information@osha.europa.eu

